

A drogprobléma

A szenvedélybetegségek

A döbbenet

Semmihez sem hasonlítható az az érzés, amikor a szülők azzal felismerik, hogy drogos lett a gyermekük. Eddig csak hallottak róla, de úgy gondolták: ez nem a mi ügyünk. Emlegették, mert divat erről beszélni. Mennyivel más volt a világuk, az élethez való viszonyuk még pár nappal korábban is. Minden folyt a maga rendjén, a napoknak volt tartalma, értelme, hiszen racionálisan, szorgos munkával felépítették a család életét, megtervezték a jövőt. Most pedig hirtelen elvág mindent egy tőmondat: drogos lett a fiunk; kábítózik a lányunk! Éppen a mi fiunk? Miért a mi lányunk?

Mit lehet ilyenkor tenni? – vetődik fel a kétségbeesés után az első kérdés. Hiszen nem nézheti tehetetlenül az ember a saját gyermeke pusztulását. Tenni, cselekedni kell – a lehető legokosabbat. A leggyakoribb hiba – ezt mutatják az esetek –, amit ilyenkor elkövetnek a szülők, hogy elutasítják az iskola, a pedagógus közeledését, a felajánlott segítséget. Valami értelmetlen restelkedésből eredően, azzal érvelnek, hogy a gyermekük nem drogos, nincs annak a gyermeknek semmi baja, hagyják őket békében. Nem mérik fel, hogy ezzel az elutasító magatartással milyen rossz döntést hoznak. Természetesen ilyenkor a legfontosabb, hogy szakembertől kapjanak segítséget. Az első, a legközvetlenebb a pedagógusé.

A kábítószer természete

A drog fajtái, tünetei, hatásai

Napjainkban sokat hallunk a problémáról, ezért fontos, hogy a fogalmat, a legfontosabb ismereteket mindenki elsajátíthassa a „szer” fajtáiról, tüneteiről, hatásairól. A kábítószer szó gyűjtőfogalom. A büntetőjogi meghatározás szerint magában foglalja az összes olyan növényi vagy szintetikus eredetű anyagot, amely az emberi szervezetbe bejutva első fázisban kellemes érzést (eufóriát), félálomszerű bódult állapotot, túlérzékenységet, érzéki csalódásokat (hallucinációkat) vált ki. A második szakaszban, ahogy a szer hatása csökken, ahogyan tisztul ki a szervezet, úgy lép fel a hiányérzet. Ez az érzés pusztító tud lenni: lüktető fejfájás, idegesség,

ingerültség, feszültség, mély levertség, abnormális fáradtság és egyéb negatív tünetek, érzések kerítik hatalmába a fogyasztót.

A kábítószer rendszeres fogyasztása pedig függőséghez vezet, ami személyiségtorzulásokban is kifejeződik.

A nemzetközi egyezmények a pszichotróp megjelölést alkalmazzák. Az utóbbi időben az angol szó, a drog kifejezés honosodott meg.

Orvosi fogalom-meghatározással élve, a drogok gyógyszertanilag aktív hatóanyagok. Gyógyszer minden olyan anyag, amely kémiai és biológiai változásokat képes előidézni az emberben és az állatban. A kábítószerek olyan anyagok, amelyek a szervezet néhány működését megváltoztatják, és mind a központi idegrendszer, mind pedig a perifériális szervek szintjén fejtik ki hatásukat. A kábítószereket a pszichoaktív gyógyszerek közé sorolják, mivel képesek hatást gyakorolni a mentális folyamatokra és a viselkedés néhány aspektusára. Hatásai – mint minden pszichoaktív szeré – abból következnek, hogy képesek megszakítani vagy módosítani a neuronok, tehát az agy legfontosabb sejtjei közötti kémiai anyag-áramlást.

A narkotikumok múltja

A régészeti feltárások bizonyítják, hogy különböző földrészekeken gyógyszerként alkalmazták a sajátos hatású növényi eredetű kivonatokat. Az ókori egyiptomi receptgyűjtemény szerint az úgynevezett „indiai füvet” görcsoldó szerként és fájdalomcsillapítóként, nyugtatóként használták. A mákot pedig a tályog és a síró gyermek megnyugtatóására találták hasznosnak. Annyira nem ismerték ezeket a növényeket, hogy a hatásmechanizmusukat megállapíthatták volna, csupán empirikus módon, a tapasztalatok alapján alkalmazták. Abban az időben a növények ismerői, alkalmazói – rituális szertartások keretében – a sámánok voltak.

A csupán gyönyört elérni kívánó kábítószer-fogyasztók a pszichoaktív hatásokra helyezik a hangsúlyt. A gyógyászat számára azonban fontos a kábítószernek a perifériális szervekre gyakorolt hatása is. A szernek az a képessége, amellyel az emberi szervezet működését befolyásolni tudják, már több ezer éve ismert, ezért gyógyítás céljára alkalmazzák.

A mák az egyik legrégebben ismert narkotikum. Hippokratész a mákból kiperéselt szert narkotikus és egyéb hatása miatt alkalmazta. Hippokratész egyik tanítványa mint orvos, az ópium fő tulajdonságát a következőképpen határozta meg: az ópium

arra készíti a fogyasztót, hogy újra és újra használja a szert. Aki pedig egyszer a rabjává vált, az idővel teljesen elveszíti a valóságérzetét.

A középkorban az ópiumot gyógyításra és mágikus célra egyaránt használták. Kultúrtörténeti érdekességként említendő: a narkotikumok mágikus célra történő használata annyira elterjedt, hogy az inkvizíció betiltotta őket. Az első modern ópiumkészítményt a XVII. században egy brit orvos dolgozta ki. Igen erős görcsoldó és fájdalomcsillapító hatása miatt használták.

A kokain is hosszú pályafutásáról híres. Az inkák számára a koka isteni eredetű cserje volt. Olyan fontos szerepet kapott, hogy politikai és társadalmi helyzetük szimbólumává vált. Hosszú ideig csak a társadalom legfelsőbb rétege birtokolta, az ő kiváltságuk volt a kokafogyasztás. Persze, csak ők ismerték a hatását, és ők is voltak felelősek érte. Európában a XVI. században vált ismertté, a spanyolok dél-amerikai hódításainak eredményeként. Valójában csak a XIX. században kapott hangsúlyt, amikor a kémiai fejlődés következtében megismerték a szer hatóanyag-kivonásának eredményeit.

A narkotikumok mint gyógyszerek

A kábítószer megismerése ahhoz szükséges, hogy közelebb jussunk a szer hatásmechanismusainak a megismeréséhez. A kábítószer hatóanyagainak a hatásmechanismusai a következők.

A felszívódás: a szernek a bejutási helyről számított bekerülése a vérkeringési rendszerbe.

Az eloszlás: egy meghatározott szernek a véráram útján való eljutása a különböző szövetekbe.

A bioátalakulás: olyan esetleges kémiai átalakulásokat jelent, amelyeket a szer szenved el a szervezetben való tartózkodása alatt (ilyen például, amikor a hatékony anyag hatástalan részecskékre esik szét).

A kiválasztódás: a szernek vagy anyagcseretermékeinek a szervezetből való kiválasztódási folyamata.

A drog szervezetbe történő bejutása során valójában az összes alkotóeleme aktivizált működésének együtthatása érvényesül. De, az is a drog sajátossága, hogy az alkotóelemek hatásai – amelyek igen eltérőek lehetnek – egymást erősítve vagy egymás ellen hatnak, hatásuk összeadódik és megsokszorozódik, vagy osztódik és egymást kioltja. Éppen ezért – és más tényezők miatt is – a nem szakemberek igen

nehezen tudják vagy nem is tudják kiszámítani a hatásukat. Más a szer hatása (felszívódás szempontjából is), ha növényi kivonat formájában szájon át, belégzéssel jut a szervezetbe. Ismét más eredményt mutat, ha kémiailag tiszta szerként, vízben (vagy más oldószerben) feloldva, illetve injekcióként kerül a szervezetbe. Az ópiumot például századokon át szívták vagy lenyelték. A morfiumot miután 1850 körül feltalálták az injekciós fecskendőt, intravénásan juttatták a szervezetbe. A kokalevelet rendszerint rágták, így lassan szívódott fel, a gyomron keresztül jutott a vérkeringésbe. A kokain gyógyászati felhasználására 1850 után került sor, érzéstelenítettek vele. Alkalmazása a helyi érzéstelenítő hatása miatt a szemészetben terjedt el. A heroint hosszú ideig köhögés elleni gyógyszerként használták, és a morfium-, illetve ópiumfüggő betegek detoxikálására alkalmazták. Sokáig nem tudták ugyanis, hogy a heroin is függőséget vált ki. Az amfetamint azok az amerikai orvosok hozták létre, akik az asztma tüneteinek a megszüntetésére kerestek gyógyszert. A kannabisz-származékokat, a házikender hatóanyagait jórészt már kivonták a gyógyításból. Terápiás felhasználásuk már csak a glaukóma néhány esetében, az étvágytalanság, a kemoterápiás betegek hányingerének csökkentésére korlátozódik.

Mindebből kitűnik, hogy a narkotikumoknak a gyógyászatban megvan a szerepük. Tehát ezeket a szereket egyrészt szakembereknek lehet, illetve kell használniuk, másfelől a nem szakmabelieknek nem szabad visszaélniük velük. Ez alapszabály. A szer alkalmazása során előírt, törvényben rögzített tilalmak a következők:

- az erkölcsi normába ütköző cselekedet,
- a humánus, az emberi méltóság megsértése,
- a társadalom szociális rendjét zavaró tett,
- az emberi élet, egészség biztonságát, a jövő nemzedéket veszélyeztető felelőtlenség,
- önpusztító, emberhez nem méltó barbarizmus.

A narkotikum mint pusztító szer

Mindenfajta kábítószer közös jellemzője, hogy elsődleges hatását a központi idegrendszerre gyakorolja, majd a perifériális idegrendszeren keresztül hat néhány szervre. A drogok hatása elsődlegesen az agyban fejt ki hatását oly módon, hogy megszakítják vagy megváltoztatják az agysejtek kapcsolatát. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az agy tizenkétmilliárd neuronból áll. Ebből következően

csodálatosan működik, kölcsönös kapcsolatban lévő igen bonyolult hálózatba szerveződik. Ennek a tevékenységnek a szabályos működését megzavarni igen veszélyes. A drogok és mindenfajta pszichoaktív anyag (még a gyógyszerek is) hatással vannak az agytevékenységre, annak szabályos működésére. A droghatás következtében a gondolkodásban is lényeges változások mennek végbe. Az emóciók pedig torzulásokat eredményeznek. Az illúzió, a **delúzió**, a hallucináció és minden egyéb hatás megnyilvánulását idézi elő a drogfogyasztás. Végeredményben bármilyen szer használata során megváltozik az agy funkciója.

Néhány ismert, „mindennapi szer” természetének bemutatása indokolt, hiszen adott esetben, az ismeretek is segítenek.

Hazánkban a kelletténél jobban ismert, elterjedt a kokain. Az feketepiacon a kokaint apró, szemcsés por formájában árusítják. Nagyon gyakran nem tiszta a szer, keverik egyéb pszichoaktív anyagokkal. Ez a manipuláció az adagoknál profitnövelő tényező. A tisztaság hiánya egyéb veszélyeket is hordoz. A kokain leggyakrabban szippantással kerül a szervezetbe. Ily módon a légúti nyálkahártyán szívódik fel. A hatás csúcspontja a beszipantást követő órában jelentkezik, és két-három óra alatt fokozatosan szűnik meg. A másik használati mód az intravénás befecskendezés. A hatás néhány perc múlva jelentkezik. A kokain eufóriás hatást vált ki, és pszichózásszerű tüneteket eredményezhet. Fizikai tünetei a következők lehetnek:

- a fáradtságérzet csökkenése és az izmok teljesítőképességének megnövekedése,
- a szívritmus gyorsulása és átmeneti vérnyomásemelkedés,
- erős izzadás és
- alvásigény csökkenése.

Kísérő jelenségek még a viselkedésbeli eltérések, így előfordulhat az alkalmazkodási képesség csökkenése, a kritikai érzék csökkenése, egzaltáltság és izgatottság érzése, akut szorongás és pszichomotoros nyugtalanság, ingerlékenység, az emlékezőképesség rövid ideig tartó kihagyásai, zavarodottság. A szer rendszeres szedése a kísérő jelenségeket állandóvá teszi. Társulhat hozzá még delúzió és hallucináció.

A crack

Az utóbbi egy-két évtizedben jelent az illegális kábítószerpiacon. Főként az Egyesült Államokban terjedt el. Ez a pszichoaktív anyag kokamasszából és szódabikarbónából áll. A crack szürkésfehér szemcsés anyag, átlátszó tasakban

árulják. Veszélyét fokozza, hogy nem tisztán bánnak vele az előállítás és adagolás során. Az külön növeli a veszélyét, hogy olcsón árulják, így könnyen beszerezhető. A crackot nem szippantják, hanem dohánnyal és marihuánával keverve speciális pipában szívják.

Fogyasztás után az első fél–egy órában a legerősebb a hatása, azután fokozatosan gyengül. Hatása hasonló a kokainhoz, tünetei is megegyeznek a kokainéival. Nem véletlen az egybeesés, hiszen azonos az alapanyaguk.

A kannabisz

Indiában, Nepálban, Szíriában, Afganisztánban, Marokkóban, Libanonban és még sok más országban vadon nő. Az Európában termesztett növények hatóanyagukban azonban elmaradnak mögöttük.

A hatóanyag a növény csúcsán lévő virágból és a levelekből kiszivárgó gyantában található. Kisebb mennyiségben a levelekben és a növény szárában is fellelhető.

A cannabis sativa származékai a marihuána és a hasis.

A marihuána (közismertebb nevén „a fű”) az erre a célra készített cigarettában – dohánnyal keverve – kerül az illegális piacra. Pipába tömve is szívják. A cannabis sativa-származékok közül a marihuánában van a legalacsonyabb hatóanyag-koncentráció.

A hasisnövény gyantáját összegyűjtik, és kis tömbökbe, táblákba vagy darabkába sajtolják. A hasist dohánnyal keverve vagy önmagában szívják. De fogyasztják ételbe, italba keverve is. A hasis koncentrációja kb. ötszöröse a marihuánáénak.

A cannabis sativa (kender) -származékok hatékonysága kapcsolatban van a ténylegesen elfogyasztott szerrel, de összefügg a fogyasztó testmagasságával, súlyával, testalkatával, kondíciójával stb. A hatékonyságban a drog fogyasztásának gyakorisága is szerepet játszik. A kannabisz-készítményekből az átlagos dózist alapul véve (kb. 30 mg) a szervezetbe való bekerülés után néhány perc múlva jelentkezik a hatás. A cigarettázás esetén 3–8 óráig is fennmaradhat.

Rövid ideig tartó hatások: szívritmusgyorsulás, átmeneti vérnyomás-emelkedés, a kötőhártya helyi vérbősége, értágulás, izomtónus-változások, eufória, „feldobottságérzés”, fokozottabb beszédképesség stb.

Hosszabb távon jelentkező hatások: étváagnövekedés (amely különösen a magas glükóztartalmú ételekre irányul), a finom mozgások végrehajtására irányuló

koordinációs képességek csökkenése, egyensúlyzavarok, izomtónus-csökkenés, vérnyomászavarok, nyálképződés csökkenése stb.

Az amfetamin

A diszkókban, zenehallgatás közben, a hatás fokozása céljából a fiatalok hazánkban is fogyasztanak amfetamin-származékokat.

A mák

Már az ókori Egyiptomban, Perzsiában a zöld mákfejek bemetszésével, megcsapolásával ópiumot nyertek. Hazánkban még 60-80 éve is mákgubóból főzött teát itattak a nyugtalan, rosszul alvó gyermekekkel.

A heroin

Az előállításához szükséges mák majdnem háromnegyed részét az arany háromszög és az arany félhold térségében termelik.

A kokain

A kokalevél őshazája az Andok lejtői. A kokalevélrágás ma is mindennapos „csemege”. Tompítja az éhséget. A nehéz fizikai munkát végzők frissítő hatása miatt rágcsálják.

A hallucinogén kábítószeres körében legismertebb az LSD és az ecstasy.

A hallucinogének olyan kábítószeresek, amelyeknek erős pszichoaktív hatásuk van. Olyan változásokat idéznek elő a fogyasztó szervezetében, amelyek a külső és a belső ingerek megváltozott érzékelését eredményezik. A tudományos kutatásban a hallucinogéneket a pszichózisok kísérleti tanulmányozásánál alkalmazták. (Pszichózisnak nevezzük általában a súlyos mentális zavarokat, mint például a skizofrénia.)

A hallucinogén narkotikumok fogyasztása a következő tüneteket okozhatja:

- hallucináció (olyan személy, tárgy vagy helyzet érzékelése, aki/amely a valóságban nincs jelen) vagy
- delúziók (a valóság hibás értelmezése).

A hallucinogének használata nem gyakori (kivéve az ecstasyt).

Az LSD, akárcsak az ecstasy, szintetikus anyag. Laboratóriumokban állítják elő, por alakban forgalmazzák. Szájon át veszik be vagy itatóspapírra szórva, esetleg zselatinnal keverve fogyasztják. Bélyegre is ragasztják.

Az ecstasy amfetamin alapanyagú, szintetikus készítmény. Tablettában árusítják, szájon át fogyasztják. Elterjedt szer, mivel a fiatalok csoportjai egyfajta szórakozási formához kapcsolják. Diszkóban, zenehallgatás közben hatásfokozó szerként használják.

A hallucinogének hatása a szer fajtájától, a dózis mértékétől függően jelentkezik. A fogyasztást követően kb. egy órán belül hangulatváltozást, irreális érzékelést tapasztal a fogyasztó. Súlyosabb esetekben tudathasadás léphet fel, regresszív magatartásjegyek mutatkoznak.

Fizikai tünetként jelentkezhet vérnyomás-növekedés, majd hirtelen - csökkenés, rendellenes pupillatágulás, erős szívdobogás, izomfeszülés, remegés, szédülés, emésztési zavar, émelygés, légzészavar stb.

Az LSD és az ecstasy hatása 8-12 óráig tarthat. Utána jön a zuhanás.

A veszély nem csekély.